

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการสร้างเว็บ 360 องศา พานิชนิค วิว และ อินเทอร์เรคชัน ชีด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ปัตตานีนั้น คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ ข้อมูลออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ปัตตานี

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ปัตตานี

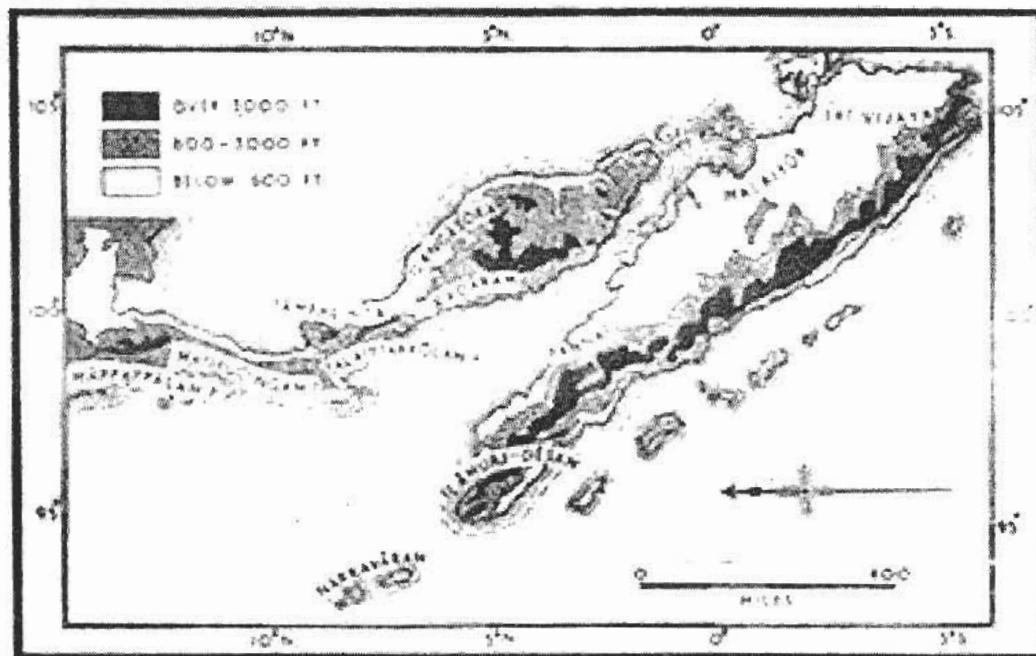
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ปัตตานี

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ปัตตานีทั้งจากห้องสมุดต่าง ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้น ผลปรากฏว่า ประวัติศาสตร์ปัตตานีสามารถแบ่งออก 3 ยุค คือ

1. ยุคอาณาจักรลังกาสุกะ
2. ยุคอาณาจักรปادานีดาธุสสลา�
3. ยุคอาณาจักรปادานีภายใต้การปกครองของสยาม
4. สุลต่านและเจ้าเมืองที่ปกครองปัตตานี

1. ยุคอาณาจักรลังกาสุกะ

ลังกาสุกะ เป็นชื่อเมือง (อิ) ลังคาโศก ซึ่งเป็นคำสันสกฤตคือ ลังคะ กับ โศก แปลว่า " เมืองสนพันธุ์สูแห่งโศก " ปรากฏชื่อตามเอกสารชื่นร่วมลังนายาชวในพุทธศตวรรษที่ 11 และต่อมาเรียกผิดเพี้ยนไปในเอกสารอ罕รับและมลายูในพุทธศตวรรษที่ 20-22 ว่า ลังคะสุก และลังกาสุกะ แล้วมาเพี้ยนเสียงในภาษาไทยโดยนักวิชาการไทยนำมาใช้กัน ลังกาสุกะ เคยเป็นเมืองอิสระในภาคใต้ที่มีเอกภาพในการปกครอง มีฐานะเป็นประเทศ และเป็นที่รุ่ง起ในประเทศไทย โลก เพราะปรากฏชื่อยุโรปในแผนที่โลก มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรอยุธยา ได้แก่ ลิกโคร์ หรือ栎柯 (นครศรีธรรมราช) และลิงชรา (สงขลา)

แผนที่สมัยพระเจ้าราเชนทร์โจฬะที่ 1 (ค.ศ. 1025)
ตามจารึกที่ต้นโจร ลังกาสุกเขียนเป็น ILANGA SOKA

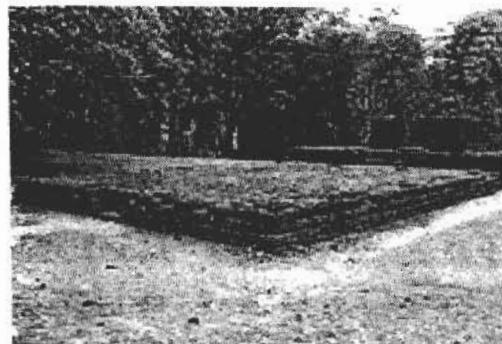
(ที่มา : ลังกาสุก ป่าดานีดาวรุสสลา� , อ.ลصومณ-อารีฟิน, 2541)

ประวัติศาสตร์ที่มาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่มีใครสามารถยืนยันได้ว่าอาณาจักรลังกาสุกตั้งขึ้นเมื่อไหร่ ได้เป็นผู้ก่อตั้งและเรืองนี้คงหาคำตอบได้ไม่ง่ายนัก อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ได้บอกให้คนรุ่นหลังต่อ ๆ มาสร้างวัดในแต่ละแห่งนี้เป็นที่อยู่ของผู้คนเชื้อสายมลายูที่เดินทางมายังลังกาสุกและวิญญาณ (Animism) มาถือกัน ส่วนศาสนพราหมณ์ยังดู พุทธ เข้ามามีอิทธิพลต่อผู้คนในภายหลัง ซึ่งโดดเด่นมากในสมัยที่เป็นอาณาจักรลังกาสุก นักวิชาการสันนิษฐานว่าเมืองลังกาสุกเป็นเมืองเดียวกันที่เคยตั้งอยู่ในรัฐเดชที่ ประเทศหนองหารรัฐมาเลเซีย และจังหวัดปัตตานีในประเทศไทย แต่ในสมัยหลัง ๆ ศูนย์กลางของเมืองแห่งนี้น่าจะอยู่ในจังหวัดปัตตานี เนื่องจากชาวพื้นเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ยังกล่าวว่าเมืองปัตตานีพัฒนาขึ้นมาจากเมืองลังกาสุกโดยคล้องกับตำนานเมืองไทรบุรีที่กล่าวว่า ราชานະโรง มหาจักรีทรงสร้างลังกาสุกบนฝั่งตะวันตกที่เคดะห์และพระราชด้วยของพระองค์ได้มาสร้างลังกาสุกที่ปัตตานี

หลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดคันครั้งล่าสุด เพียงพอที่จะยืนยันว่า เมืองลังกาสุกะเป็นราชธานีอาณาจักรมลายูอินดูแห่งแรกของคาบสมุทร ซึ่งมีศูนย์กลางตั้งอยู่ที่ป่าตานี (อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน) การมีลักษณะร่วมทางด้านภูมิฐาน เช่น มีปากอ่าวที่เหมาะสมแก่การเป็นเมืองท่าสำคัญ นับตั้งแต่ครั้งพุทธศตวรรษที่ 8 จึงทำให้ผู้คนตั้งเดิมในบริเวณดังกล่าวมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับชนต่างถิ่นที่ต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ต่างภาษา และต่างวัฒนธรรม ซึ่งเดินทางมาโดยทางเรือเพื่อทำการค้าในที่นั่นด้วย โดยเฉพาะชาวขาวจากหมู่เกาะ爪哇 ชาวอินเดียซึ่งมีความสามารถสูงในการเดินเรือ กิจกรรมการเดินเรือและกิจกรรมการค้าทางทะเลเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ศาสนาพราหมณ์ อินดู และพุทธ (หรือแม้แต่ศาสนาอิสลามในภายหลัง) พลอยไปหล่อฯ

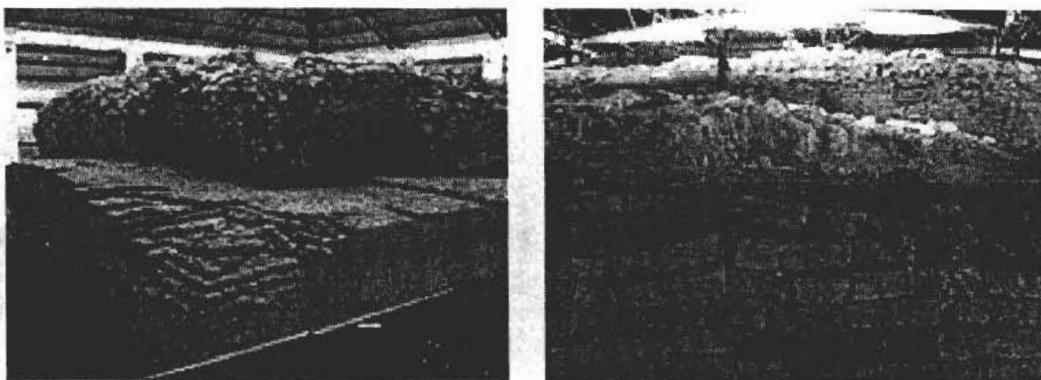
สังคมลังกาสุกะในสมัยนั้นพร้อม ๆ กับมีการถ่ายเทวัฒนธรรมอินเดียแบบอินดูและวัฒนธรรมตั้งเดิมแบบขาวให้กับสังคมลังกาสุกะจนกลายเป็นนิยมเชิงเอกลักษณ์ "วัฒนธรรมอินดู-พุทธ" และ "วัฒนธรรมอินดู-ขาว" ในสังคมมลายูลังกาสุกะช่วงต่อมา

นักวิชาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเชื่อว่าลังกาสุกะเป็นที่แรกๆ ที่ออกกฎหมายเพื่อแก้เปลี่ยนชื่อขายสินค้าระหว่างพ่อค้าชาวอินเดียทางตะวันตกกับพ่อค้าชาวจีนทางตะวันออก และชนพื้นเมืองบนแผ่นดินและตามหมู่เกาะใกล้เคียงต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเชื่อมั่นอีกด้วยว่า ลังกาสุกะ เดิมเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ หลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของลังกาสุกะที่บุรีเรเหนือยะรังเป็นชากร่องรอยของเมืองโบราณขนาดใหญ่ซึ่งทับกันถึง 3 เมือง มีซากเป็นโบราณสถานปราการอยู่ไม่น้อยกว่า 40 แห่ง ซึ่งเป็นซากอาคารศาสนสถานก่ออิฐที่มีการขัดแต่งประดับฐานหินล่าง ๆ และยังค้นพบโบราณวัตถุจำนวนมาก เช่น สมุดจำลองดินเผา พระพิมพ์ดินดิบ และต้นไม้บางชิ้นที่ตั้งอัฐมีรูปใบระกาในราก ซึ่งนักภาษาโบราณได้อ่านและคาดกัน

ซากเมืองลังกาสุกะที่รัฐคาดะห์
ประเทศสหพันธ์รับมาเลเซีย

ว่าเป็นอักษรปัลลava (อินเดียใต้) ภาษาสันสกฤตเขียนเป็นคากา เนื่องในพุทธศาสนาลัทธิมหายานพระโพธิสัตว์สัมถุทธิและเศษภาชนะดินเผาประมากต่าง ๆ ในรายวัตถุเหล่านี้มีอยู่อยู่ในราพุทธศตวรรษที่ 12-13 แสดงถึงกับจดหมายเหตุจีนที่ได้กล่าวถึงไว้ นอกจากนั้นหลักฐานที่ได้ขุดค้นพบยังแสดงให้เห็นด้วยว่าบบริเวณที่เป็นที่ตั้งสำนักเรียนในปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนายอดน้ำที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียให้อย่างเต็มที่ มีความสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียง เช่น บริเวณดินแดนภาคกลางของประเทศไทย และบริเวณคาบสมุทรอินโดจีนด้วย และคงจะเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมสืบต่อเรื่อยมาจนถึงราพุทธศตวรรษที่ 15 ก่อนที่อาณาจักรศรีวิชัยจะมีอำนาจซุ่มเรืองครองคลุมคาบสมุทร猛烈ในที่สุด

ซากสูปบ้านชาและชุมชนโบราณยะรัง

ลักษณะที่มาตั้งกล่าวเป็นป้อมเกิดทำให้ปัตตานีในปัจจุบันมีร่องรอยประดิษฐกรรมที่เป็นศิลปกรรมในพุทธศาสนาแบบมราฐีที่ปรากฏในชุมชนยะรัง สำนักเรียนยะรัง จังหวัดปัตตานี และมีแหล่งถ้ำศิลปะและแหล่งถ้ำคูนาภิมุข ตำบลหน้าถ้ำ สำนักเมืองยะลา จังหวัดยะลา ซึ่งมีภาพเขียนสีบนผนังถ้ำ มีข้างหินลักษณะต่าง ๆ ที่บริเวณบ้านท่าสาปและท่าซี สำนักเมืองยะลา จังหวัดยะลา มีผ้าจินดาแบบอินเดียและผ้าปาเตี๊ยะแบบชาวสายฯ มีกริชตะรบุสต่าง ๆ ที่หินลากหลายลักษณะและความหมาย มีมงกุฎสำหรับกษัตริย์ปัตตานีสำหรับสวมใส่ มีการให้ความหมายกับสีเหลืองและสีขาว มีการขึ้นบัลลังก์เป็น "เจ้าหนึ่งวัน" (พิธีแต่งงาน) มีหลักหินบนหลุมฝังศพ ทรงใบเสมา การใช้วิชาไสยศาสตร์แบบอินเดียและชา มีมหรสพประเภทหนังชา อาหารประจำท้องถิ่น เช่น สะเตี๊ยะและโรเมะ (เต้าคัว) แบบชา มีแกงกاري (curry) แกงเบรี้ยว (แกงสมรرم) แบบอินเดีย มีโหรดินลากหลายราชชาตและมีการนำคำขวัญมาใช้ร่วมกับคำมลายูถิ่นปัตตานี แต่กลับไม่มีตัวอักษรชาในที่นี่ได้รู้จักผลิตภัณฑ์และสินค้าในลังกาสุก

ชาวญี่ปุ่นได้เขียนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และสินค้าในลังกาสุกะว่า "ผลิตภัณฑ์ของประเทศนี้ได้แก่ งาช้าง นกแรด ไม้จันทร์ชนิดซูจันทร์ เชิง และการบูร พ่อค้าต่างชาติขายเหล้า ข้าวสาร ไย ไนมานิดโซซี ภาชนะประทัดลายคราม และอื่น ๆ พากษาชั้นสินค้าของพากษาแล้วแยกเปลี่ยนกับทองคำและเงิน เหล่านี้แห่ง (Teng) และได้เท่ากับเงินหนึ่งอนซ์ หรือเท่ากับทองคำหนึ่งส่วนหนึ่ง อนซ์" สินค้าส่งออกส่วนใหญ่ขายให้กับจีน เช่น งาช้าง นกแรด ไม้จันทร์อย่างตี ส่วนสินค้านำเข้าได้แก่ ภาชนะลายคราม ข้าวสาร ไย ไนมานิด เป็นต้น

นักภูมิศาสตร์เชื่อว่าเมืองโบราณขนาดใหญ่ที่บริเวณอำเภอยะรังนั้นหมดความสำคัญลงมาจะมีเหตุผลจากการหนีมายังการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำทะเลช่วงระยะเวลา 1,000 ปีที่ผ่านมา โดยลดลงไประดับหนึ่งมีผลทำให้ชายฝั่งทะเลถอยห่างออกไปจากเดิมดังนั้น ที่ตั้งของชุมชนจึงไม่เหมาะสมที่จะเป็นท่าเรือของการเป็นเมืองท่าด้วยอีกต่อไป และนำมาซึ่งการย้ายที่ตั้งของเมืองในระยะเวลาต่อมา ซึ่งสัมพันธ์กับดำเนินการสร้างเมืองปัตตานีที่กล่าวไว้ในหนังสือหลายเล่ม เช่น Hikayat Patani : Story of Patani ของ A.Teeuw และ D.K.Wyatt:Sajaraj Kerajaan Melaya Patani หรือดำเนินเมืองปัตตานีของ Ibrahim Syukri เป็นต้น

ร่องรอยแม่น้ำ
ในบริเวณชุมชนโบราณยะรัง

ที่มา ศรีศักดิ์ วัลส์โภดม. 2547 : 199.

2. ยุคอาณาจักรป่าตานีดาวรุสسلام

ในสมัยอาณาจักรลังกาสุกะ (Langkasuka) มีเมืองหลวงชื่อว่า โภตามหาลิไกย (Kota Mahligai) ปัจจุบันโดยกษัตริย์มีพระนามว่า พญา ตู กฎูบ มหาจานา (Phaya Tu Kurub Mahajana) แห่งราชวงศ์ศรีวังสา (Seri Wangsa) ในช่วงเวลาดังกล่าวมีหมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่บริเวณชายทะเลหน้าที่เป็นเมืองท่าให้กับอาณาจักรลังกาสุกะชื่อว่า หมู่บ้านป่าตานี (Patani) โดยที่มีเรือสินค้าต่าง ๆ จะจอดอยู่ลำอยู่ในช่องแคบและนำสินค้าลงเรือเล็กล่องเข้าไปตามแม่น้ำเพื่อไปค้าขายที่เมืองหลวงของอาณาจักรลังกาสุกะ และจอดระหว่างทางชุมชนรายทางต่าง ๆ เช่น กะแลนบือชา กะแลรีนอ (ปัจจุบันจุดที่จะพักต่าง ๆ ได้กลายเป็นชื่อหมู่บ้านและปรากฏอยู่จนถึงทุกวันนี้) เป็นต้น แต่เนื่องจากแม่น้ำที่ใช้ในการเดินทางสู่เมือง โภตามหาลิไกย ได้เริ่มตื้นเขินลง ทำให้การเดินทางไปค้าขายยังเมืองหลวงมีความยากลำบากขึ้น จึงทำให้พ่อค้านิยมค้าขายกันแพร่ท่าเรือกันมากขึ้น ทำให้ชุมชนบริเวณท่าเรือมีผู้คนจากเมืองหลวงอพยพเข้ามาอาศัยเพื่อทำการค้าขายกันมากขึ้น และกษัตริย์ในสมัยนั้นตือ พญา ตู นาคปา (Phaya Tu Naqpa) พระนามเดิมคือ พญา ตู อินทิรา (Phaya Tu Antara) ซึ่งเป็นพระโอรสของ พญา ตู กฎูบ มหาจานา จึงต้องย้ายเมืองหลวงจาก โภตามหาลิไกย ไปยังหมู่บ้านป่าตานี

ซากโบราณสถานสมัยลังกาสุกะ

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านป่าตานีจากหนังสือ Hikayat Patani (Teeuw and Wyatt, 1970) ได้กล่าวว่า บริเวณริมชายหาดแห่งนี้มีชาวชรา ที่ผู้คนทั่วไปเรียกชื่อว่า ป่าตานี มีอาชีพเป็นชาวประมงอาดัยอยู่ ต่อมามีเมืองมีคุนอาศัยเพิ่มมากขึ้น จึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านป่าตานี ต่อมารียกเป็น ป่าตานี (ป่าตานี) และเมื่อพญานุ๊ตุ นักป่าได้เดินทางมาพักผ่อนและล่าสัตว์ บริเวณชายหาดแห่งนี้ พระองค์ได้ทรงเดินครัวจตุรובה ทรงเห็นว่าสถานที่แห่งนี้เหมาะสมที่จะสร้างเมืองแห่งใหม่ จึงได้เกณฑ์ผู้คนมาสร้างเมือง และ เมื่อสร้างเมืองเสร็จแล้วจึงได้ทรงย้ายเมืองหลวงจากโกตамหาลีไกย มาอยังเมืองแห่งใหม่ โดยทรงสร้างพระราชวัง เรียกว่า โกดา อิสตانا (Kota Istana) มีประตูพระราชวังหันออกไปยังฝั่งน้ำ เพื่อให้สะดวกในการนำเรือเข้าออก ลักษณะริมพระราชวังซึ่งคลองปาเปรี (Papiri) รอบพระราชวังได้ขุดคูเมืองและสร้างป้อมปราการเพื่อป้องกันการโจมตี คูเมืองที่ขุดเริ่มจากคลองกรีเชะ ผ่านด้านหน้าพระราชวังตรงไปเขื่อมต่อกับคลองปาเปรี ซึ่งในส่วนด้านหน้าของพระราชวังไปออกทะเลที่บ้านป่าระ เมืองป่าตานีเริ่มเป็นที่รู้จักของพ่อค้าชาวต่างชาติและเป็นที่แพร่จดค้าขายสินค้ามากขึ้นจนกลายเป็นท่าเรือและสถานีการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในยุคนั้น

เรือสินค้ามาจอดเทียบท่าในอ่าวป่าตานี

บริเวณที่เคยเป็นท่าเรือในอดีต

ในยุคอาณาจักรป่าตานีดาวุสสลา�นี้อยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครอง 2 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์ศรีวังสา และราชวงศ์กลันตัน

ในราชวงศ์ศรีวังสา มีผู้ปกครองอาณาจักรป่าตานีดาวุสสลามทั้งหมด 9 พระองค์ ได้แก่

- 1) สุลต่าน อิسمยาอล ชาห์ (Sultan Ismail Syah)
- 2) สุลต่าน มุซซัฟฟาร์ ชาห์ (Sultan Muzafar Syah)
- 3) สุลต่าน มันมิซ์ ชาห์ (Sultan Mansur Syah)
- 4) สุลต่าน ปาติกสยาม (Sultan Patik Siam)

- 5) สุลต่านบายาดูร์ ชาห์ (Sultan Bahadur Syah)
- 6) ราชินีอี้ยา (Raja Hijaw)
- 7) ราชินีบิรุ (Raja Biru)
- 8) ราชินีอุง (Raja Ungu)
- 9) ราชินีกุนิง (Raja Kuning)

และสำหรับราชวงศ์กลันตันมีผู้ปกครองอาณาจักรป่าตานีดาวรุสสลา� 7 พระองค์ได้แก่

- 1) ราชากาการ์ (Raja Bakar)
- 2) ราชามัสดกัลันตัน (Raja Maskelantan)
- 3) ราชามัส จาယัม (Raja Mas Jayam)
- 4) ราช adee (Raja Dewi)
- 5) ราชานีบินดัง นาดัน (Raja Bendang Badan)
- 6) ราชากษัตริย์มาดาจัง (Raja Laksamanadajang)
- 7) อาลงยุนุส (Along Yunus)

2.1 ผู้ปกครองอาณาจักรป่าตานีดาวรุสสลามในราชวงศ์ศรีวังสา

1) สุลต่าน อิสมາแอล ชาห์ (Sultan Ismail Syah)

ป่าตานีในสมัยพญา ตู นักป่า ประชาชนยังนับถือศาสนาอิสลาม พุทธกันเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยนี้พ่อค้าชาวอาหรับเข้ามาต้าขายเป็นจำนวนมากและยังได้เผยแพร่ศาสนาอิสลามให้กับชาวป่าตานีอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าประชาชนชาวป่าตานีเริ่มเข้ารับศาสนาอิสลามบ้างแล้ว ก่อนที่กษัตริย์และผู้คนในราชสำนักจะเปลี่ยนมาเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม จนกระทั่งผู้คนชาวป่าตานีกลุ่มนหนึ่งอพยพจากเกาะสุมาตรามาตั้งถิ่นฐานในป่าตานี และชาวบ้านเรียกหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านป่าไช ในหมู่บ้านนี้มีผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามเชื่อ ชัยคุ ซอฟียุดдин (Sheikh Safiuddin) หรือที่ชาวบ้านเรียกชื่อท่านว่า แร晦์ ชาอิด หรือโตะป่าไช ได้เป็นผู้ที่เผยแพร่ศาสนาอิสลามให้กับ พญา ตู นักป่า จนพระองค์เปลี่ยนมารับนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากท่านมีความรู้ในการรักษาโรคต่างๆ และท่านยังสามารถรักษาโรคผิวนั้นให้กับ พญา ตู นักป่า จนหายขาด ในขณะเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถรักษาได้ และนั้นเป็นเหตุผลที่ พญา ตู นักป่า เปลี่ยนมาเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามและพระองค์ยังได้ให้พระโอรส พระธิดาและผู้คนในราชสำนักเข้ารับนับถือศาสนา

อิสลามด้วย หลังจากนั้น ชาห์ ชาอิด ยังได้ถวายพระนามใหม่ตามชื่อภาษาอาหรับว่า “สุลต่าน อิสมายออล ชาห์ ซิลลูลลอห์ ฟิลอาลัม (Sultan Ismail Syah Zilulah fil-alam)” และยังได้ตั้งชื่อเมืองใหม่ให้หมายความว่า “ป่าตานีดาวุส-สلام” หลังจากนั้นพระองค์ได้แต่งตั้ง ชาห์ ชาอิด เป็นที่ปรึกษาทำหน้าที่สอนศาสนาและกฎหมายอิสลามให้กับพระองค์และข้าราชการบริพานในราชสำนัก (Ibrahim Syukrin, 1985:20)

จากการที่กษัตริย์และประชาชนชาวปาตานีเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามนั้น ทำให้รูปแบบการปกครองเดิม ที่ใช้รูปแบบอินดูเชิงถือว่ากษัตริย์เป็นสมสติเทพ เปลี่ยนไปเป็นการปกครองที่ใช้รูปแบบของศาสนาอิสลามคือใช้กฎหมายอิสลามเป็นกฎหมายสูงสุดปกครอง อย่างจัด格局ป่าตานีดาวุส-สلامตลอดมา

ถูบีแห่งชาห์ ชาอิด (ตีตะป้าไซ)

สุลต่าน อิสมายออล ชาห์ มีโกรสและ มีต้ารวม 3 พระองค์ โกรสพระองค์แรกมี พระนามว่า เกอรูป พิชัย ภายน้ำ (Kerub Phicai Paina) หรือ มูซัฟฟาร์ (Muzafer) พระอิเดาองค์ที่สองพระนามว่า เด็งกุ มหาชัย (Tenku Mahachai) หรือ ซิติอาอีชาห์ (Siti Aisyah) และองค์สุดท้องพระนามว่า มหาชัย ภายนลัง (Machachai Pailang) หรือ มันเชอร์ (Mansur) ซึ่งต่อมาพระโกรสองค์แรกได้เป็น กษัตริย์ต่อจากสุลต่าน อิสมายออล ชาห์ มี พระนามว่า สุลต่าน มูซัฟฟาร์ ชาห์ พระโกรส องค์สุดท้องได้เป็นกษัตริย์ต่อจากสุลต่าน

มูซัฟฟาร์ ชาห์ มีพระนามว่า สุลต่าน มันเชอร์ ชาห์ และพระอิเดาได้เป็นเมเนสีของสุลต่านจากลาลูดдин (Sultan Jalaluddin) แห่งเมืองสาย (Teeuw and Wyatt, 1970:11)

ในสมัยของการปกครองของสุลต่าน อิสมายออล ชาห์ พระองค์เปิดความสัมพันธ์ด้าน การคุกคบประเทศเพื่อนบ้านโดยการสร้างราชทูดไปสัมพันธ์ไม่ตึงกับมະละกา ตรงกับสมัยการ ปกครองของ สุลต่านมะหมุด ชาห์ (Sultan Mahmud Syah) ซึ่งเป็นสุลต่านองค์สุดท้ายของ มະละกา ก่อนที่จะตกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส พระองค์ทรงให้การต้อนรับคณะราษฎร์ของปาตานีอย่างสมเกียรติ (Ahmad Fathy al-Fatani, 1994:14)

หลังจากที่มีระลอกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส บรรดาพ่อค้าชาติต่างๆ เริ่มหันมาทำการค้าที่ใหม่ ป่าตานีในสมัยนั้นกำลังได้รับความสนใจจากพ่อค้าจาก จีน ญี่ปุ่น สยาม และเมืองมาลายูอื่น ๆ เนื่องจากมีความสงบเรียบร้อย

ป่าตานีจึงมีเรือเข้ามาจอดเทียบท่ากันมากขึ้น ทำให้การค้าขายและเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น และในสมัยนั้นมีผู้แทนรัฐบาลโปรตุเกสเข้ามาฝ่า สุลต่าน อิสมาแอล ชาห์ เพื่อทำสัญญาค้าขายและตั้งสถานีการค้าในป่าตานีจึงทำให้ป่าตานีเป็นศูนย์กลางในการทำการค้ากับชาติอื่น ๆ ในย่านตะวันออกของโปรตุเกส และนอกจากนี้ สุลต่าน อิสماแอล ชาห์ ยังเปิดโอกาสให้พ่อค้าชาติต่าง ๆ เข้ามาทำการค้าขายโดยเสรีอีกด้วย สินค้าที่สำคัญ เช่น ทองคำ ผ้า ผ้าฝ้าย เครื่องเงิน เป็นต้น (Ibrahim Syukri, 1985:24) หลังจากที่มีระลอกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส บรรดาพ่อค้าชาติต่าง ๆ เริ่มหันมาทำการค้าที่ใหม่ ป่าตานีในสมัยนั้นกำลังได้รับความสนใจจากพ่อค้าจาก จีน ญี่ปุ่น สยาม และเมืองมาลายูอื่น ๆ เนื่องจากมีความสงบเรียบร้อย

ป่าตานีจึงมีเรือเข้ามาจอดเทียบท่ากันมากขึ้น ทำให้การค้าขายและเศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น และในสมัยนั้นมีผู้แทนรัฐบาลโปรตุเกสเข้ามาฝ่า สุลต่าน อิสماแอล ชาห์ เพื่อทำสัญญาค้าขายและตั้งสถานีการค้าในป่าตานีจึงทำให้ป่าตานีเป็นศูนย์กลางในการทำการค้ากับชาติอื่น ๆ ในย่านตะวันออกของโปรตุเกส และนอกจากนี้ สุลต่าน อิสماแอล ชาห์ ยังเปิดโอกาสให้พ่อค้าชาติต่าง ๆ เข้ามาทำการค้าขายโดยเสรีอีกด้วย สินค้าที่สำคัญ เช่น ทองคำ ผ้า ผ้าฝ้าย เครื่องเงิน เป็นต้น (Ibrahim Syukri, 1985:24)

ภูบันแหะห์ ชาอิด (เต็งปาไช)

ภูบันสุลต่าน อิสมาแอล ชาห์